

Aproximació a l'estudi de la «llengua algueresa»
— De la dialectologia catalana a la lingüística algueresa —

Kazuchika KITAMURA

A la venerada memòria de
Takeshi SHIMMURA, mestre inoblidable

1. Introducció

L'objecte d'aquest article és presentar una sinopsi de l'estudi sobre la «llengua algueresa». La llengua algueresa (=l'alguerès) es parla a la ciutat de l'Alguer (l'illa de Sardenya, Itàlia),¹⁾ o sia la llengua de la localitat a què Antoni Griera assignà el punt 105 en la seva obra *Atlas lingüístic de Catalunya* (Sant Cugat del Vallès: Institut Internacional de Cultura Romànica / Barcelona: La Polígrafa, 1923 (1966)-1964).

L'any 1324 l'illa de Sardenya entrà en la possessió de la Corona d'Aragó, i la llengua catalana fou la llengua oficial a Sardenya fins l'any 1479. (Per a l'estudi dels

1) «Alghero, città della Sardegna (Sassari), sulla costa occ., 30.038 ab. in maggioranza di lingua catalana. Porto peschereccio (corallo); stazione balnerare. Nei secc. XIV-XVIII fu caposaldo della dominazione spagnola nell'isola.» (*Enciclopedia Garzanti Universale*, I, Milano: Garzanti, 1970, p. 56a). També, «en 1975 la població resident és de 36331 unitats, i en 1977, de 37344. [...] La població activa de l'Alguer treballa sobretot en els següents sectors ocupacionals: comerç, agricultura, administració pública, indústria, turisme i pesca.» (Maria Grossmann, *Com es parla a l'Alguer? Enquesta sociolingüística a la població escolar*, Barcelona: Barcino, 1983, pp. 13-14).

A propòsit, «el nom de l'Alguer sard és d'etimologia ben incerta» (Joan Coromines (amb la col·laboració de Joseph Gulsoy / Max Cahner), *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, I, Barcelona: Curial / «La Caixa», 1995, p. 188b); «L'accentuació en la final de vegades reculava en àrab vulgar en mots d'aquesta forma» (*ibid.*, p. 189a, n.3); «Alguer, que rebí el altivo nombre de «pequeña Barcelona» (*Barceloneta*)» (H. Kuen, «El dialecto de Alguer y su posición en la historia de la lengua catalana», *Anuari de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura*, V, 1932, p. 124); «nombre conocido todavía, pero nunca usado» (*ibid.*, p. 124, n.3); encara, cf. Eduardo Blasco Ferrer, *Grammatica storica del catalano e dei suoi dialetti con speciale riguardo all'algherese*, Tübingen: Narr, 1984, pp. 4-5, n. 12.

fets històrics d'aquest període, cf. Alberto Boscolo, «L'espansione catalana nel Mediterraneo», in: Jordi Carbonell / Francesco Manconi (eds.), *I Catalani in Sardegna*, Milano: Silvana, 1984, pp. 7-13; Maria Teresa Ferrer i Mallol, «La conquista della Sardegna e la guerra di corsa nel Mediterraneo», in: *ibid.*, pp. 35-40) L'any 1354 es consumà la conquesta de l'Alguer. Tot seguit, Pere III expulsà els habitants sards i genovesos, i en 1354-1355 els catalans el repoblaren. En relació amb el període de la conquesta, Wilhelm Meyer-Lübke escriví: «Speziell katalanisch ist die Entwicklung der e-Laute. [...] Schließlich ist noch in Erwägung zu ziehen, daß das Katal. von Alghero den alten Vokalismus bewahrt hat. Da es sich hier um eine dem 12. Jahrh. angehörige, sprachlich dem Barcelonischen am nächsten stehende Kolonie handelt, so ist dadurch eine Datierung gegeben.» (W. Meyer-Lübke, *Das Katalanische. Seine Stellung zum Spanischen und Provenzalischen sprachwissenschaftlich und historisch dargestellt*, Heidelberg: Winter, 1925, pp. 14-16), en canvi Antoni Griera el criticà: «No sabem d'on ha tret Meyer-Lübke que l'Alghero és una colònia catalana del segle 12 (error que es repeteix varies vegades en el llibre) era suficient una llegida de l'article *Katalanisch* del *Gr.Gr.* per saber que Alghero no havia estat colonitzat del catalans abans del 1354. Aquest error inutilitza tota una sèrie d'argumentacions de l'autor.» (A. Griera, «Castellà - Català - Provençal. Observacions sobre el llibre W. Meyer-Lübke, *Das Katalanische. Seine Stellung zum Spanischen und Provenzalischen historisch dargestellt* [sic]. Heidelberg 1925, 191 pags. Sammlung Romanischer Elementar- und Handbücher. V Reihe, Bd. 7», *Zeitschrift für romanische Philologie*, XLV, 1925, p. 200).²⁾

L'alguerès ha pertangut al grup dels dialectes catalans orientals des d'una perspectiva històrica. Per exemple: «El alguerés, si bien se incluye en el cat [alán] or [iental], constituye en rigor na variedad singular dentro del conjunto dialectal catalán. Es sin duda la que ofrece mayores obstáculos en la comunicación con hablantes de otros dialectos.» (Joan Veny, «[Katalanisch:] Áreas lingüísticas», in: Günter Holtus / Michael Metzeltin / Christian Schmitt (eds.), *Lexikon der Romanistischen Linguistik*, V, 2, Tübingen: Niemeyer, 1991, p. 253a); «Dins l'alguerès, subdialecte del dialecte oriental del català, hi ha, per raons del contacte íntim amb la llengua sarda, un seguit de sardismes, [...]» (Carles Duarte i Montserrat / Àlex Alsina i Keith, *Gramàtica històrica del català*, Barcelona: Curial, 1984, pp. 53-54); «L'àmbit de la dialectologia catalana és la territori en què es parlen les diverses varietats geogràfiques de la llengua catalana. Aquest territori inclou, dins l'estat espanyol: Catalunya ([...]), la Comunitat Valenciana ([...]), les Illes Balears i Pitiüses, i les comarques aragoneses de la Ribagorça, la Llitera, el Baix Cinca i el Matarranya; el

2) Tot amb tot, els catalans penetraren a Sardenya al segle XII. («Prima di trattare della penetrazione catalana in Sardegna nel secolo XII, la quale, secondo noi, ha avuto inizio col matrimonio di Agalbursa, con la conseguente venuta dei dignitari catalani al seguito di lei e con l'insediamento di essi nelle alte cariche dell'amministrazione del giudicato, è necessario indagare sui motivi che questo matrimonio hanno determinato.» (Francesco Artizzu, «Penetrazione catalana in Sardegna nel secolo XII», in: *ibid.*, *Pisani e Catalani nella Sardegna Medioevale*, Padova: CEDAM, 1973, p. 12)).

Principat d'Andorra; el departament dels Pirineus Orientals a França; i la ciutat sarda de l'Alguer a Itàlia.» (Jordi Colomina i Castanyer, *Dialectologia catalana. Introducció i guia bibliogràfica*, Alacant: Secretariat de Publicacions i Departament de Filologia Catalana de la Universitat d'Alacant, 1999, pp.15-16), i com ara (*ibid.*, p.24) :

blocs dialectals	dialectes	parlars	
occidental	nord-occidental	pallarès	
		ribagorçà	
		lleidetà	
		tortosí	
oriental	valencià	valencià septentrional	
		valencià central	
		valencià meridional	
	rossellonès	central	capcinès
			gironí
			barceloní
			tarragoní
	baleàric		mallorquí
			menorquí
	alguerès		eivissenc

(Desgraciadament Antoni Griera no esmenta l'alguerès en el seu treball *Dialectologia catalana*, Barcelona:Escuela de Filología,1949).

En aquest article, però, volem pensar que l'alguerès no és un dialecte, sinó una llengua, car el concepte de «llengua» és, definitivament, polític. (Des del punt de vista lingüístic, creiem que l'alguerès és un «co-dialecte»³⁾ català.) Si volem parlar de la «llengua algueresa», caldrà prou que aclarim aquest concepte. L'explicarem als capítols següents d'aquest article. A propòsit sobre llengua i dialecte Josep Roca Pons escriu : «Què és, doncs, una llengua ? Creiem que el caràcter més distintiu enfront d'altres conceptes afins és una completa independència, des d'un cert punt de vista : el de la comunicació que li és essencial.» (Josep Roca Pons, *Introducció a l'estudi de la llengua catalana*, Barcelona: Vergara, 1971, p.12) ; també, Antoni M.Badia i Margarit conclou : «En podem concloure que "dialecte" és dit per referència a "llengua" (i que aquell suposa aquesta i hi recolza). Aquesta manera de concebre el dialecte és sancionada pel Diccionari normatiu : *Dialecte*. "Parlar caracteritzat per un conjunt de particularitats locals". Especialment, "varietat regional d'una llengua" (Fabra 1974).

3) Per al terme « co-dialecte », cf. J.Leite de Vasconcellos, *Esquisse d'une dialectologie portugaise*, Paris / Lisboa: Aillaud, 1901, p.28.

Per tant, dialecte és dit respecte a una llengua.» (Antoni M.Badia i Margarit, «Llengua, dialectes i trets lingüístics i dialectals», in : G.Lüdi / H.Stricker / J. Wüest (eds.), „Romania ingeniosa“. *Festschrift für Prof. Dr. Gerold Hilty zum 60. Geburtstag*, Bern / Frankfurt am Main / New York / Paris:Lang,1987,p.287).

2. Història dels estudis de la llengua algueresa

La primera descripció sobre la llengua algueresa és «L'odierno dialetto catalano di Alghero in Sardegna» per Giuseppe Morosi, in: *Miscellanea di filologia e linguistica in memoria di Napoleone Caix i Ugo Angelo Canello*, Firenze:Le Monnier,1886,pp.313-332 (Núm.6028_[sic] del repertori de Pere Marcet i Salom / Joan Solà, *Història de la lingüística catalana 1775-1900. Repertori crític*,2 vols.,Vic:Eumo,1998).⁴⁾ La segona però total, del mateix any, és la de Pier Enea Guarnerio, és a dir, «Il dialetto catalano d'Alghero. Saggio», *Archivio glottologico italiano*,IX,1886,pp.261-364⁵⁾ (Núm.6027_[sic] de Pere Marcet i Salom / Joan Solà,*Història de la lingüística catalana 1775-1900*). És «una font d'elevat valor científic». ⁶⁾ Pier Enea Guarnerio (1854-1919) fou un catedràtic de la Universitat de Pavia. Dominava perfectament la llengua catalana, i era de casa a Catalunya, on participà al Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana (Barcelona,1906).⁷⁾ Guarnerio escriví al principi de l'obra: «Mentre due anni or sono mi trovava a Sassari per ragione d'ufficio, mi venne a notizia che nell'Archivio comunale di Alghero esisteva un abondante raccolta di documenti antichi ; ond'io, che già m'era posto a qualche ricerca sui dialetti sardi, reputavo a gran fortuna di potere por sopra le mani a un tesoretto inesplorato, presumendo che mi sarebbe dato condurre sopra quelle carte uno studio critico del dialetto catalano d'Alghero, che si intromette come cuneo tra i vernacoli della Sardegna.» (P.E.Guarnerio,«Il dialetto catalano d'Alghero. Saggio», *Archivio glottologico italiano*,IX,1886,p.261).

Per ordre cronològic, les altres obres són: Eduard Toda i Güell,*Un poble català*

4) Pier Enea Guarnerio escriví : «Stavo riordinando per la stampa il mio lavoro, quando il prof. MOROSI mi comunicò il suo studio sull'*Odierno dialetto catalano d'Alghero*, estratto dalla *Miscellanea di Filologia in memoria di Caix e Canello*. Identico il disegno, identiche le conclusioni, com'era naturale per la bontà del metodo dell'*Archivio*, al quale entrambi ci attevamo. Va però notato, che nel saggio del Morosi è assai scarsa la comparazione coi dialetti sardi, e vi manca affatto quella con la varietà catalana di Barcelona. Comunque, io ne farò tesoro, segnando quel che ora mi accada di aggiungere e in quali punti si discordi.» (P.E.Guarnerio, «Il dialetto catalano d'Alghero. Saggio», *Archivio glottologico italiano*, IX, 1886,pp.263-264,n.2).

5) «Les primeres monografies dialectals catalanes foren la presentació de les característiques del barceloní realitzada per M.Milà i Fontanals l'any 1875 i l'estudi de 1886 de P.Guarnerio sobre l'alguerès.» (Jordi Colomina i Castanyer, *Dialectologia catalana. Introducció i guia bibliogràfica*, Alacant:Secretariat de Publicacions i Departament de Filologia Catalana de la Universitat d'Alacant,1999,p.16).

6) Pasqual Scanu(ed.), *Rondalles algueresses*, Barcelona:Dalmau,1985,p.17.

7) *Ibid.*

d'Itàlia : l'Alguer, Barcelona: La Renaixença, 1888 (Traducció italiana a cura de R. Caria: *L'Alguer. Un popolo catalano d'Italia*, Sàssari: Gallizzi, 1981); Manuel Milà i Fontanals, «La llengua catalana a Sardenya», *Lo Gay Saber*, II. (Reeditat: id., *Obras Completas*, III, Barcelona, 1890, pp.545-556); Joan Palomba, *Grammatica del dialetto algherese odierno*, Sàssari: Montorsi, 1906; Joan Pais i Melis ⁸⁾ (a cura de Pasqual Scanu), *Gramàtica algueresa*, I [en italià: *Grammatica del dialetto moderno d'Alghero*], Barcelona: Barçino, 1970 (però escrita als mateixos anys que la de Palomba, cf. P. Scanu, «Introducció»).

Com ja esmentàvem, del 13 al 18 d'octubre de 1906 se celebrà, a la ciutat de Barcelona, el Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana, organitzat per Antoni M. Alcover, President del Congrés (i per Antoni Rubió y Lluch, Vis-President, etc.).⁹⁾ El Congrés fou dividit en tres seccions : 1. Secció filològica-històrica; 2. Secció

8) Joan Pais i Melis nasqué a l'Alguer el 24 de setembre de 1875, i morí a Càller el 25 d'abril de 1964. (Pasqual Scanu, «Introducció» de la *Gramàtica algueresa* de Joan Pais, pp.5-51).

9) «La Llengua Catalana té una historia gloriosa : en l'Edat Mitjana fou la llengua dels reis d'Aragó y de la seva ben ordenada cancelleria, y s'extengué triomfalment, ab el vol de la ciencia o per l'impuls de les armes, per les tres penínsules mediterrànies. Fou llengua d'Estat a Sicilia y a Atenes y en la cort magnífica d'Alfons V a Nàpols. / En ella parlaren, abans que en cap altra, els primers parlaments polítics d'Europa. En ella s'escrigueren les primeres lleys marítimes dels pobles migevals, y ella fou la primera llengua vulgar que serví pera les especulacions filosòfiques. Es, donchs, llengua d'alta y antiga prosapia. / Parlada encara avuy per quatre milions d'homens, veu catalana, ab més o menys diferencies dialectals, es la que's parla en les provincies de Barcelona, Tarragona, Girona, Lleida, Valencia, Alacant y Castelló de la Plana, a les Balears, al departament francès dels Pireneus Orientals y en la petita regió d'Alguer, a l'illa de Sardenya.» (La Comissió Tècnica : Antoni M.ª Alcover / A. Rubió y Lluch / J. Massó y Torrents / J. Pijoan / J. Cases-Carbó, «Congrés Internacional de la Llengua Catalana (Desembre 1905)», in: *Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana. Barcelona, octubre de 1906*, [Barcelona]: Horta, 1908, p.13).

A propòsit, el Segon Congrés se celebrà l'any 1986, o sia han passat vuitanta anys des de la celebració del Primer Congrés ! Antoni Ferrando, Coordinador de l'Àrea d'Història de la Llengua del Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana escriví : «Vuitanta anys després de la celebració del Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana, la voluntat de redreçament lingüístic que el va presidir ha arrelat en el conjunt dels nostres pobles.» (Antoni Ferrando, «Presentació», in: id. (ed.), *Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1986)*, VIII, Àrea 7, *Història de la Llengua*, València: Institut de Filologia Valenciana, 1989, p.VII). (Volem recordar la comunicació d'Antoni M. Badia i Margarit : «[...] el mencionado interés de la Lingüística Románica por todas las lenguas neolatinas, y, entre ellas, por la catalana, viene a coincidir en nuestra tierra, con el punto álgido de todo un proceso de recuperación espiritual del pueblo catalán ; ese proceso había sido de elaboración muy lenta, [...] » (Antonio M.ª Badia Margarit, «La filología catalana entre dos Congresos de Lingüística (1906-1953 [= I Congrés Internacional de la Llengua Catalana. (Barcelona, 1906) i VII Congrés Internacional de Lingüística Románica (Barcelona, 1953)] »), in: *VII Congreso Internacional de Lingüística Románica*, II, *Actas y memorias*, San Cugat del Vallés, 1955, p.99).

literària; 3. Secció social i jurídica (Art.4 del reglament del Congrés, setembre de 1906), i el seu objecte és exclusivament científic (Art.1 del reglament del Congrés). Hi foren pronunciades tres comunicacions importants i monumentals sobre la llengua algueresa: «Brevi aggiunte al lessico algherese» per Pier Enea Guarnerio, Professor de la Universitat de Pavia; «La gramàtica del dialecte modern alguerès» per Joan Palomba, Mestre d'Escola de l'Alguer; «Influències de l'italià y diferents dialectes sards en l'alguerès» per Antoni Ciuffo, de l'Alguer.¹⁰⁾ De més, ens interessa el discurs de Joan Palomba, representant de la ciutat de l'Alguer, «en alguerès» :

«A mi, que am afecta de germà y em entusiasmo de astudiós so vengut tras vusaltrus^[sic] a través tanta mar confiant en la benevolencia y en la curtesia vostra, ma sigui cuncedit portar lu salut de la mia ciutat nativa.

Anallí dabax, vers l'orient, ahont la mar sa frangi a las costas de Sardenya, la bella Alguer filla de Catalunya té encara viu lo recort de la mare patria.

L'aria que mus vè cara maití de l'ucident ademunt de las ondas, mus porta'l vostru salut y al maití am las primeras arietas, vé la nostra a vus-altrus, germans allunyats.

Y ananquí, ahont totas las regions que pensan y parlan el gloriós idioma català son representadas, rassoni també afectuós y alt lu salut dels meus concitadins algueresus, salut que jo port a vus-altrus ne meu dialecto materno, cert com so, que las mias paraulas trobaràn, sense menester d'interpretes, lo camí del vostru cor.

Salut vus-altrus, apòstuls del pensament, que an aquex dia sa us portau lu més gran tribut d'honor a la Patria; salut lus amichs astrangers que portau, com salut de amor y de fratelansa, la paraula de las nacions germanas.

Salut, en fi, augurant en aquex congrès internacional la fulgida gloria que aspera sol a lus grans ideals y la realisació del sou somni.»¹¹⁾

Hi ha un treball incomplet però excel·lent : Heinrich Kuen, «El dialecto de Alguer y su posición en la historia de la lengua catalana», *Anuari de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura*, V, 1932, pp.121-177 (en castellà: Introducción, I.Estado de los sonidos, A)Vocales, B)Consonantes, II.Cambio sistemático de sonidos, A)Fenómenos de

10) «Comunicacions presentades al Congrés. Secció Filològica-Històrica», in: *Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana. Barcelona, octubre de 1906*, [Barcelona]: Horta, 1908, p.24.

11) «Discurs d'En Joan Palomba, representant de la ciutat catalana d'Alguer», in: *ibid.*, p.90. Endemés, «Llegiren o pronunciaren afectuosos discursos de salutació, en italià, el doctor Pere Enees Guarnerio, Catedràtic de l'Universitat de Pavia; [...] en alguerès, el Professor Joan Palomba, Mestre d'Escola d'Alguer (Sardenya), [...]» (Antoni M.* Alcover / Jaume Algarra y Postius, «Acta de la Sessió Inaugural», in: *ibid.*, pp.65-66); «La llengua catalana en totes les seves riques variants, serà la oficial del Congrés, però els Congressistes qui no sien de païssos ont dita llengua es parlada, podran usar la seva propia.» (Art.16 del reglament del Congrés, setembre de 1906, in: *ibid.*, p.17).

contacto en fonética sintáctica, Las consonantes al final de palabra, a) Sonidos explosivos (oclusivas y africadas), b) Sonidos continuos, Las consonantes en principio de palabra, Contacto de vocal final y vocal inicial, B) Fenómenos fonéticos de la flexión, C) Formas de «tempo allegro», D) Formas afectivas y vocativas); VII, 1934, pp. 41-112 (en castellà: Evolución histórica de los sonidos, Las vocales tónicas «(Continuará)»). Dues tesis de llicenciatura: M. Eulàlia Roca, «Contribución al dialecto alguerés», Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona, 1963/64; Antoni[o] Paba, «Il linguaggio catalano di Alghero nella storia del suo popolo», Facoltà di Lettere e Filosofia dell'Università di Cagliari, 1974/75. En el camp de la sociolingüística un treball meravellós: Maria Grossmann, *Com es parla a l'Alguer? Enquesta sociolingüística a la població escolar*, Barcelona: Barcino, 1983.¹²⁾ (Abans, id., «Anàlisi sociolingüística de la població escolar de l'Alguer», in: J. Bruguera / J. Massot i Muntaner (eds.), *Actes del Cinquè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes. Andorra, 1-6 d'octubre de 1979*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1980, pp. 511-533, etc.)

A l'últim, tenim dues obres magnífiques sobre la llengua algueresa. Una és la d'Eduardo Blasco Ferrer: *Grammatica storica del catalano e dei suoi dialetti con speciale riguardo all'algherese*, Tübingen: Narr, 1984. L'objecte de l'obra és: «a) fornire un'analisi approfondita della struttura ("funzionamento") ed evoluzione ("cambiamento") del dialetto di Alghero, nonché assegnare il posto che gli corrisponde tra i dialetti catalani; b) fornire allo studente ai lingue romanze un manuale di grammatica storica del cat[alano] e dei suoi dial[etti], nel quale l'analisi teorica della norma ("lingua letteraria") si complementi con l'applicazione pratica dell'insegnamento della linguistica, qui cristallizzata nello studio dei dialetti ed essenzialmente del dial[etto] algh[erese].» (*ibid.*, p. XI). L'altra és la de Josep Sanna i Useri: *Diccionari català de l'Alguer*, L'Alguer / Barcelona, 1988 (amb la col·laboració de Josep Subirats / Emili Pascual),¹³⁾ que és el primer diccionari de la llengua algueresa.¹⁴⁾

Les referències completes de les obres recents sobre la llengua algueresa es troben en: Jordi Colomina i Castanyer, *Dialectologia catalana. Introducció i guia bibliogràfica*, Alacant: Secretariat de Publicacions i Departament de Filologia Catalana de la Universitat d'Alacant, 1999, pp. 325-333.

12) «Ce petit livre concis contient une grande quantité d'informations précieuses sur l'état actuel de l'alguérien et en général sur la situation linguistique de la ville d'Alguer.» (Maria Iliescu, «Comptes rendus: Maria GROSSMAN^[sic], *Com es parla a l'Alguer? Enquesta sociolingüística^[sic] a la població escolar. Biblioteca Algueresa*. Volum VI. Editorial Barcino, Barcelona, 1983, 160 p. [sic; i.e. 161 p.]», *Revue de linguistique romane*, XLIX, 1985, p. 214).

13) L'agraïment de Josep Sanna en el seu diccionari ens dona una impressió profunda: «Als pares meus, que m'han donat la llengua catalana» (Josep Sanna: *Diccionari català de l'Alguer*, L'Alguer / Barcelona, 1988, p. 7).

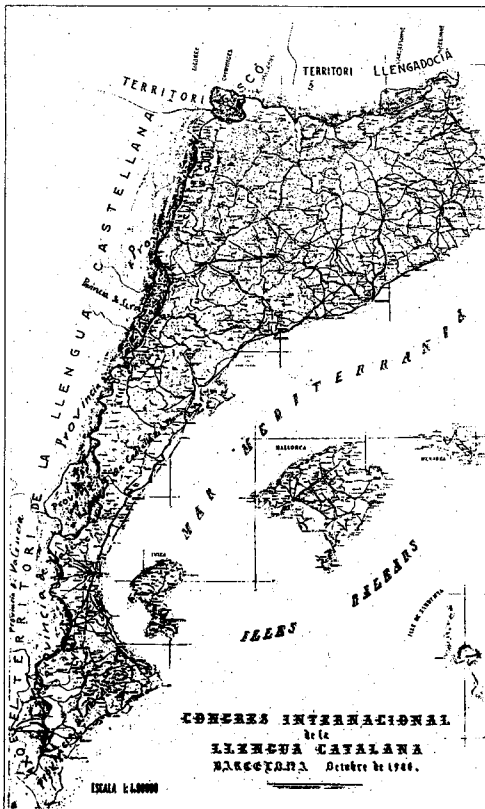

Fig.1. « Mapa de la llengua catalana » (Joan Aguiló, « Fronteres de la llengua catalana y estadística dels que parlen en català », in: *Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana. Barcelona, octubre de 1906*, [Barcelona]:Horta, 1908, p. 640 λ)

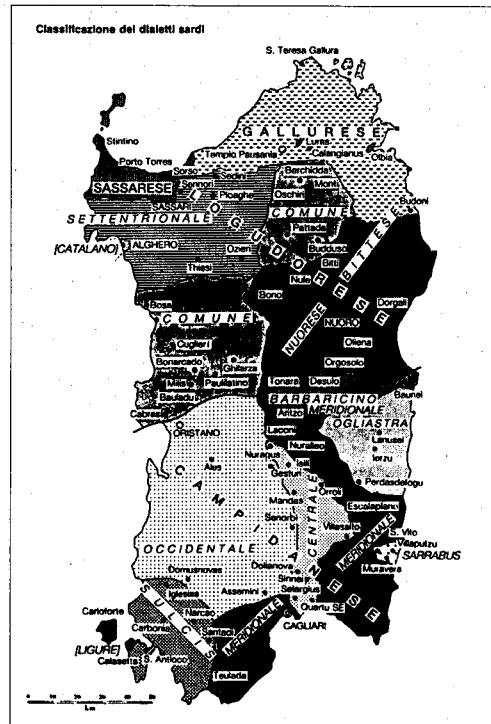

Fig.2. Les llengües de l'illa de Sardenya (Eduardo Blasco Ferrer, *Storia linguistica della Sardegna*, Tübingen:Niemeyer,1984, p.349)

- 14) Joan Palomba anuncià el seu pla de compondre un diccionari alguerès-català-italià en la seva comunicació del Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1906) : «Y ara pocas paraulas a propósito del meu *Diccionari Alg[uerès]-Cat[alà]-Italià* al qual no he ancara dat l'ultima mà, mà que esper de puguer finir fra brevissim temps.[...]» (Joan Palomba, «La Gramàtica del dialecte modern alguerès», in: *Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana. Barcelona, octubre de 1906*, [Barcelona]:Horta,1908,p.169). Aquest diccionari, però, «no havia de veure mai la llum.» (Pasqual Scanu, «Introducció. Joan Pais i Melis : La vida i l'obra», in: Joan Pais (a cura de Pasqual Scanu), *Gramàtica algueresa*, I, Barcelona:Barcino,1970,p.34). Encara, «Palomba, Joan (sense any), *Lessico. Raccolta dei nomi più usati*, ms. inèdit. [Vocabulari temàtic alguerès-català-italià].» (Jordi Colomina i Castanyer, *Dialectologia catalana. Introducció i guia bibliogràfica*, Alacant: Secretariat de Publicacions i Departament de Filologia Catalana de la Universitat d'Alacant, 1999,p.331).

3. Els principals trets de la llengua algueresa

Les abreviacions emprades en els capítols següents són :

- Badia i Margarit, *Gram.hist.*=Antoni M. Badia i Margarit, *Gramàtica històrica catalana*, València: Tres i Quatre,1981.
- Blasco Ferrer, *Gram.*=Eduardo Blasco Ferrer, *Grammatica storica del catalano e dei suoi dialetti con speciale riguardo all'algherese*,Tübingen:Narr,1984.
- Blasco Ferrer, *Storia*=Eduardo Blasco Ferrer, *Storia linguistica della Sardegna*, Tübingen: Niemeyer, 1984.
- Bruguera=Jordi Bruguera, «Sardismes en l'alguerès», in: id., *Història del lèxic català*, Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1986, pp.81-88.
- Campus, *Fon.*=G.Campus, *Fonetica del dialetto logudorese*,Torino:Bona,1901.
- Ciuffo=Antoni Ciuffo,«Influències de l'italià y diferents dialectes sards en l'alguerès», in: *Primer Congrès Internacional de la Llengua Catalana. Barcelona, octubre de 1906*, [Barcelona]: Horta, 1908, pp. 170-182.
- DCA= Josep Sanna (amb la col·laboració de Josep Subirats / Emili Pascual), *Diccionari català de l'Alguer*, L'Alguer / Barcelona,1988.
- DCVB=Antoni M.* Alcover / Francesc de B. Moll, *Diccionari català-valencià-balear*, 10 vols., Moll: Palma de Mallorca, 1968/1950-1962.
- DECLIC=Joan Coromines (amb la col·laboració de Joseph Gulsoy / Max Cahner), *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, 9 vols., Barcelona: Curial / «La Caixa», 1980-1991.
- DES=Max Leopold Wagner, *Dizionario etimologico sardo*, 3 vols., Heidelberg: Winter, 1960-1964.
- Fouché, *Phon.Roussillon.*= Pierre Fouché, *Phonétique historique du roussillonnais*, Toulouse,1924 (Réimpr.,1980).
- Griera, *Gram.hist.Cat.*=A.Griera, *Gramàtica històrica catalana*, San Cugat del Vallès: Instituto Internacional de Cultura Romànica, 1965.
- GSA=Maria Teresa Atzori, *Glossario di sardo antico. Documenti dei secoli XI-XIV*, Parma: Benedettina, [1954].
- Guarnerio, *Dial.Cat.*=P.E.Guarnerio,«Il dialetto catalano d'Alghero. Saggio», *Archivio glottologico italiano*, IX,1886,pp.261-364.
- Güiter=Henri Güiter, *Étude de linguistique historique du dialecte minorquin*, Montpellier, Impr. de la Charité,1943.
- Kuen=H.Kuen,«El dialecto de Alguer y su posición en la historia de la lengua catalana», *Anuari de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura*,V,1932,pp.121-177; VII,1934, pp.41-112.
- Lepori, *DISC*=Antonio Lepori, *Dizionario italiano-sardo campidanese*, Cagliari: Castello, 1988.
- Moll, *Gram.Cat.*=Francesc de B.Moll, *Gramàtica catalana referida especialment a les Illes Balears*, Palma de Mallorca: Moll, 1979.

- Moll, *Gram.hist.* = Francisco de B. Moll, *Gramática histórica catalana*, Madrid: Gredos, 1952.
- Nadal / Prats, *Hist.* = Josep M. Nadal / Modest Prats, *Història de la llengua catalana*, I (Dels orígens al segle XV); II (El segle XV), Barcelona: Edicions 62, ¹1983-1996.
- Niepage = Martin Niepage, *Laut- und Formenlehre der mallorkinischen Urkundensprache*, Halle a. S.: Karras, 1909.
- Pais, *Gram.* = Joan Pais (a cura de Pasqual Scanu), *Gramàtica algueresa*, I, Barcelona: Barcino, 1970.
- Payrató = Lluís Payrató, «[Katalanisch]: Evolución lingüística interna, II, Léxico», in: Günter Holtus / Michael Metzeltin / Christian Schmitt (eds.), *Lexikon der Romanistischen Linguistik*, V, 2, Tübingen: Niemeyer, 1991, pp. 152a-162b.
- Pittau, *Gram. Nuor.* = Massimo Pittau, *Grammatica del sardo-nuorese. Il più conservativo dei parlari neolatini*, Bologna: Pàtron, ¹1972.
- Rasico = Philip D. Rasico, *Estudis sobre la fonologia del català preliterari*, Barcelona: Curial / Montserrat, 1982.
- ^a REW = W. Meyer-Lübke, *Romanisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg: Winter, ¹1911-1920.
- ^b REW = W. Meyer-Lübke, *Romanisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg: Winter, ¹1972. (= ¹1935)
- Sanchis Guarner = Manuel Sanchis Guarner, *Aproximació a la història de la llengua catalana. Creixença i esplendor*, Barcelona: Salvat, 1980.
- Schädel = Bernhard Schädel, «Untersuchungen zur katalanischen Lautentwicklung», (Ausgewählte Abschnitte), Habilitationsschrift, Halle a. d. S.: Karras, 1904.
- Spano, *VSI* = Johanne Ispanu [= Giovanni Spano], *Vocabolariu sardu-italianu [et italianu-sardu]*, Kalaris [= Cagliari]: Imprenta Nazionale, 1851 (ristampa, 1981).
- Veny = Joan Veny, «[Katalanisch]: Áreas lingüísticas», in: Günter Holtus / Michael Metzeltin / Christian Schmitt (eds.), *Lexikon der Romanistischen Linguistik*, V, 2, Tübingen: Niemeyer, 1991, pp. 243a-261b.
- Virdis = Maurizio Virdis, *Fonetica del dialetto sardo campidanese*, Cagliari: Torre, 1978.
- VLCI = V. Martelli, *Vocabolario logudorese-campidanese-italiano*, Cagliari: Il Nuraghe, [1930].
- Wagner, *Catalán* = M. L. Wagner, «El catalán en los dialectos sardos», in: *VII Congreso Internacional de Lingüística Románica*, II, *Actas y memorias*, San Cugat del Vallés, 1955, pp. 609-616.
- Wagner, *Hist. Lautl.* = Max L. Wagner, *Historische Lautlehre des Sardischen*, Halle (Saale): Niemeyer, 1941.
- Wagner, *Hist. Wrthl.* = Max Leopold Wagner, *Historische Wortbildungslehre des Sardischen*, Bern: Francke, 1952.
- Wagner, *Lautl. SSard.* = Max Leopold Wagner, *Lautlehre der südsardischen Mundarten mit besonderer Berücksichtigung der um den Gennargentu gesprochenen Varietäten*, Halle a. S.: Niemeyer, 1907.
- Wagner, *Ling. Sarda* = M. L. Wagner, *La lingua sarda. Storia, spirito e forma*, Berna:

Francke,1951.

alem.=alemany alg.=alguerès ant.=antic barb.=dialecte de la Barbagia
 camp.=campidanès cat.=català centr.=central com.=comú esp.=espanyol
 gall.=gallurès it.=italià log.=logudorès mer.=meridional nuor.=nuorès
 sass.=sasserès sept.=septentrional var.=variant

P. E. Guarnerio conclougué : «La conclusione è facile e pressochè superflua. L'algherese differisce di poco dal cat[alano] com[une]; e le divergenze sono tali, che da una parte mostrano l'ognor crescente influenza del sardo attiguo, dall'altra offrono una bella riprova circa l'origine della colonia. Infatti, se le caratteristiche algheresi, come l'*a* e l'*u* per *e* e *o* fuori d'accento, ricorron sempre nella parlata viva di Barcellona, ciò conferma che da Barcellona provenissero i primi coloni, trapiantati da re D.Pietro il Cerimonioso nella città di Alghero (1354); la quale, anche per questa ragione, non a torto fu designata, dagli antichi, col nomignolo di 'Barceloneta'.» (Guarnerio, *Dial.Cat.*359). Però,ensem que hi ha moltes diferències notables entre l'alguerès i el català, sobretot, en el camp de la fonètica i el lèxic, i des d'una perspectiva de la lingüística algueresa, el tret més important de l'alguerès és el seu sardisme i el seu arcaisme.

Vegem, ara, els principals trets de la llengua algueresa en relació amb el català i el sard. Per al vocalisme de la llengua algueresa :

1) En posició accentuada, la vocal *E* del llatí vulgar dona *e* tancada, com en el català occidental i el valencià : carèna (cadèna), crèsta (crèsta), drèt (drèt). (Guarnerio, *Dial. Cat.*334; Kuen,VII,pp.99-104; Blasco Ferrer, *Gram.*14,16-17; Sanchis Guarner, p.183. Cf. Moll, *Gram.hist.*19-20)

(La llengua algueresa coneix set vocals en posició accentuada, com en el català central, però la seva distribució s'apropa a la del català occidental (Veny, p.253b), i com ara :

i	u
e	o
ε	ɔ
a	

També,cf. Badia i Margarit, *Gram.hist.* 116-123.)

2) La *A* i la *E* es confonen en posició inaccentuada, com en el català oriental i en el mallorquí, però el resultat de la seva convergència és una *a*, en comptes de la *ə* d'aquells dialectes : nabót (nebot), pàra (pare), varéma (verema). (Sanchis Guarner,p.183; Guarnerio, *Dial.Cat.*337; Blasco Ferrer, *Gram.*24-25; Veny, p.253b. Cf. Schädel,pp.9-13; Rasico,pp. 96-107; Moll, *Gram.hist.*18; Moll, *Gram.Cat.*34; Guiter,pp.38-39; Niepage, pp.15-16; Fouché, *Phon.Roussillon.* 62-63,69,etc.)

3) La *O* en posició inaccentuada es tanca en *u* com en el català oriental : curór

(color), murí (molí), trubà (trobar). (Guarnerio, *Dial. Cat.* 338; Blasco Ferrer, *Gram.* 31-32; Sanchis Guarner, p.183; «la confusión de /o/ en /u/ (paso documentado desde el s.XVIII)», Veny, p.253b. Cf. Schädel, pp.13-14; Moll, *Gram. hist.* 19-20; Guiter, pp.39-40; Niepage, p.25; Fouché, *Phon. Roussillon.* 72-73)

4) La llengua algueresa coneix tres vocals en posició inaccentuada, com en el català oriental, però el sistema àton de l'alguerès és :

i u
 a

d'altra banda, el del català oriental és :

i u
 ə

(Blasco Ferrer, *Gram.* 24; Sanchis Guarner, pp.183-184; « /e/ y /o/ perviven en voces cultas o préstamos (*gentil, pelícola*) », Veny, p.253b)

5) Les combinacions *iu*, *ui* es resolen com diftongs creixents, anàlogament al valencià : viūra (viuda), cuít (cuit). (Veny, p.253b) Els diftongs decreixents en posició final no s'articulen com a tals : mai, crau. (Nadal/Prats, *Hist. I.* p.444)

Per al consonantisme de la llengua algueresa :

6) La *v* manté la seva articulació labiodental, com en el balear, en el valencià tret del apitxat, on *v > b*, i en el subdialecte del Camp de Tarragona: viūra (viuda), muvéva (movia). (Sanchis Guarner, p.184; Blasco Ferrer, *Gram.* 50-51; Veny, p.253b; Guarnerio, *Dial. Cat.* 342; Badia i Margarit, *Gram. hist.* 178-179. Cf. Moll, *Gram. Cat.* 50; Guiter, pp.52-53; Niepage, pp.35-36, i, en el sard, Virdis, p.52)

7) La *b* i la *g* intervocàliques tenen el caràcter oclusiu (aquesta darrera amb fluctuacions) : frabé (febrer), agòst (agost). (Kuen, V, p.148; Nadal/Prats, *Hist. I.* p.445; Veny, p.253b)

8) En posició final «destaca al arcaïsmo de la *-t* y *-k*, precedidas de sonante, que se mantienen_[sic]» (Veny, p.253b): vent, sank (sang). (També, Nadal/Prats, *Hist. I.* p.445)

9) La *r* final és muda, però s'articula amb major força (= [r̄]) en alguns monosíl·labs, manlleus de l'italià, mots cultes, i l'infinitiu d'alguns verbs : aīr (ahir), duīr (dur), altaīr (altar). (Kuen, V, p.151; Nadal/Prats, *Hist. I.* p.445; Veny, pp.253b-254a)

10) Els aplecs *ny* i *ll* davant consonant no palatal es despalatalitzen («a partir de la fonosintaxis», Veny, p.254a) : an (any), gal (gall). (Nadal/Prats, *Hist. I.* p.445, i Blasco Ferrer, *Gram.* 88,89)

11) Abunden les assimilacions consonàntiques : sats (sacs), polts (porcs). (Veny, p.254a. Per una descripció detallada, cf. Nadal/Prats, *Hist. I.* p.445)

12) Les oclusives i les africades finals en contacte amb una altra consonant no

sonen : um pò de vi (un poc de vi), o s'articulen en suport d'una vocal : um pòk^e de vi. (Kuen,V,p.153; Veny,p.254a; Nadal/Prats, *Hist.I*,p.445)

Però, la llengua algueresa té alguns trets lingüístics exclusivament seus.

13) La *d* intervocàlica passa a *r* vibrant simple ($d > *d > r$) : añara (anyada), munera (moneda), nabóra (neboda), séra (seda), viúra (viuda). (Sanchis Guarner, p.185; Guarnerio, *Dial.Cat.* 345,346; Blasco Ferrer, *Gram.*41; Kuen,V,p.150; Veny, p.253b; Ciuffo, p.179. Cf. Blasco Ferrer, *Gram.*97; Wagner, *Hist. Lautl.* 279-280,131; Wagner *Lautl.SSard.* 36 i 36, n.2; Viridis,pp.43-44)

14) La *l* intervocàlica passa a *r* vibrant simple ($l > *d > r$) : ara (ala), vurà (volar), taura (taula), vira (vila), vira de r'Algué (vila de l'Alguer: Guarnerio, *Dial.Cat.*340;Kuen,V,p.168). (Guarnerio, *Dial.Cat.*339-340; Kuen,V,p.150,151,168; Sanchis Guarner,p.185; Veny, p.253b; Ciuffo,p.179. Cf. Blasco Ferrer, *Gram.*98; Wagner,*Hist.Lautl.*121-123, 122,n.2, 129-130, 279; Wilhelm Meyer-Lübke, *Die Schicksale des lateinischen l im Romanischen*, Leipzig: Hirzel,1934,p.14; en el sard, $l > [R]$, Viridis,pp.55-57)

15) La *r* final de síl·laba passa a *l*: còlda (corda), llalc (llarg), mals (març), mal·càt (mercat), malcant (mercant). (Guarnerio,*Dial.Cat.*341; Blasco Ferrer,*Gram.*55-58; Sanchis Guarner, p.185; Veny,p.253b. Cf. Blasco Ferrer,*Gram.*98; Viridis,p.60)

16) En els aplecs *pl*, *cl*, *fl*, *bl*, *gl*, la *l* passa a *r* : prat (plat), crau (clau), frama (flama), gloc (groc); ungra (ungla). (Sanchis Guarner,p.185; «por influjo sardo», Veny,p.253b; Guarnerio, *Dial.Cat.*345; Blasco Ferrer,*Gram.*66-67; per a la [r], també, Kuen,V,p.150. Cf. Blasco Ferrer, *Gram.* 98; en el sard, $kl > kr$, $pl > pr$, Wagner, *Hist.Lautl.* 120,155,159,267-268; Viridis,p.69)

17) L'aplec *dr* es pronuncia [r̄] vibrant múltiple : llaṛe (lladre), péra (pedra). (Sanchis Guarner,p.185; «nei testi vivi : *ret reta per dret dreta, e rōmita per drōmita dōrmiti.* », Guarnerio,*Dial.Cat.*346; Blasco Ferrer,*Gram.*73; Kuen,V,pp.150-151; Veny,p.253b. Cf. Blasco Ferrer,*Gram.*98) Per a la [r̄] del català, «Oposició tensa-fluixa (sorda-sonora o fortis-lenis), que oposa p/b, t/d, etc.,i r̄/r.» (E.Alarcos Llorach (traducció per A.Sargatal), *Estudis de lingüística catalana*, Barcelona: Ariel,1983,p.23).

18) Una metàtesi regressiva de la *r* en aplecs *br*, *gr*, *tr* : craba (cabra), entrende (entendre), preba (pebre), probe (pobre). (Guarnerio,*Dial.Cat.*345,347; Blasco Ferrer, *Gram.* 93-94; Nadal / Prats, *Hist.I*,p.445. Cf. Wagner, *Hist.Lautl.*233-234; Wagner *Lautl.SSard.*64; Viridis, p.70)

Referent a la morfologia :

19) Les formes recolzades reforçades dels pronoms personals : *ma*, *ta*, *sa*, etc. *ma celca* (em cerca). (Veny,p.254a; Guarnerio,*Dial.Cat.*349; Blasco Ferrer,*Gram.*116-119; Pais, *Gram.* 105-107)

20) Els pronoms possessius : *méu(s) / mia(s), tóu(s) / túa(s), sóu(s) / súa(s)*, etc., «mezcla de arcaísmo y sardismo» (Veny,p.254a). «Noteu, les formes *tou* i *sou*, degudes segrament a influència sarda, que explica també la col·locació postnominal del possessiu : *lo cavall tou, lo llibre sou*, etc.» (Nadal/Prats, *Hist.I*,p.446). (Guarnerio, *Dial.Cat*.349; Blasco Ferrer, *Gram.* 120-124; Pais, *Gram*.98)

21) Les formes de l'article determinat : *lu(s) / la(s)* (< ILLE). (Guarnerio, *Dial.Cat*.349;Blasco Ferrer, *Gram*.114-115; Veny,p.254a; Pais, *Gram*.75. Cf. Badia i Margarit, *Gram.hist.* 318-320; Moll, *Gram.hist*.196-197; Griera, *Gram.hist.Cat*.77-78)

22) La primera persona singular del present d'indicatiu no té cap desinència, com en el mallorquí : jo pror (jo ploro), jo cant (jo canto). (Sanchis Guarner,p.184; Guarnerio, *Dial.Cat.* 350; Blasco Ferrer, *Gram*.139-141; Veny,p.254a; Nadal/Prats, *Hist.* I,p.446; Pais, *Gram*.123, 133. Cf. Badia i Margarit, *Gram.hist*.344-345; Moll, *Gram.hist.* 215; Moll, *Gram. Cat*.84; Guiter,p.236)

23) Conservació de la desinència *-au* de la segona persona plural del present d'indicatiu de la primera conjugació : cantáu (canteu). (Nadal/Prats, *Hist.I*,p.447; Blasco Ferrer, *Gram.* 142-143; Guarnerio, *Dial. Cat.* 346,350; Pais, *Gram*.123; « [la flexión verbal conoce la desinencia] *-au* de la [pers.] 5 [en el PI] de los verbos de la 1ª conjugación (*cantau*, pero *cantem* , disimetría que contrasta con el catalán antiguo y el balear y que debe de estar en relación con el imperativo) » , Veny,p.254a. Cf. Badia i Margarit, *Gram.hist*.346-347; Moll, *Gram.hist*.218; Moll, *Gram.Cat*.85; Guiter, p.238)

24) Les desinències *-év-*, *-iv-* de l'imperfet d'indicatiu de la segona i tercera conjugació, com en el ribagorçà i en el pallarès : feva (feia), cusiva (cosía). (Blasco Ferrer, *Gram*.148-149; Veny,p.254a; Nadal/Prats, *Hist.I*,p.447; Pais, *Gram*.133-134. Cf. Badia i Margarit, *Gram. hist*.350-351; Moll, *Gram.hist*.226)

25) Les desinències *-éssi*, *-issi* de la primera i segona persona singular de l'imperfet de subjuntiu, a causa de l'analogia : miréssi (mirès). (Blasco Ferrer, *Gram*.152-153; Nadal/Prats, *Hist.I*,p.447, i també, Eduardo Blasco Ferrer, «Sardo:Storia del sardo», in: Günter Holtus / Michael Metzeltin/ Christian Schmitt(eds.), *Lexikon der Romanistischen Linguistik*,IV,Tübingen: Niemeyer, 1988,p.886b)

26) L'absència del perfet sintètic, «com en nuorès» (Nadal/Prats, *Hist. I*,p.447); «destaca el uso del pretérito perfecto (*he caminat*) que ha absorbido el pretérito simple (*camini*) y el perifrástico (*vaig caminar*),vivo — este — hasta fines del siglo pasado» (Veny, p.254a); «L'algh[erese] odierno non presenta tracce del p[er]f[etto] sintetico, benché questo sia attestato nell'algh[erese] ant[ico].» (Blasco Ferrer, *Gram*.152), i «Per quel che riguarda la neoformazione perifrastica, essa era ancora presente in algh[erese] all'inizio del sec. XX, essendo poi stata soppiantata dal passato prossimo.» (*ibid.*). Però, «Di forte, a stento s'ottiene l'unica forma *fiu feci*; e a stento qualche forma debole : *aghé ebbe*, *tinghé tenne*, *vinghé venne*, *calghé cadde*, *astighé stette*.» (Guarnerio, *Dial.Cat*.351). Cf. Badia i Margarit, *Gram.hist*.352-360; Moll, *Gram.hist*.226-236; Pittau, *Gram.Nuor*.91.

27) La penetració del sufix diminutiu italià *-utxu* (cf. it.«vezzeggiativi») :

ampullatutxa (ampolleta), panutxu (panet). (Blasco Ferrer, *Gram.*277; Veny, p.254a; Nadal/Prats, *Hist.*I, p.447; Pais, *Gram.*84-86)

28) La penetració del sufix diminutiu logudorès *-edu* : pulquédu (porquet). (Blasco Ferrer, *Gram.*273; Veny, p.254a; Nadal / Prats, *Hist.*I, p.447; Pais, *Gram.*85. Cf. nuor., log., camp., -édðu, Wagner, *Hist. Wrtbl.*105-106 i 3; Pittau, *Gram. Nuor.*73-74)

29) La formació perifràstica dels noms d'arbres : abra de puma (pomera). (Nadal/Prats, *Hist.*I, p.447)

30) El superlatiu absolut es forma amb l'adverbi *assái* (molt) d'origen italià (it. *assai*) a causa de l'homofonia amb l'adjectiu *mòlt* (mort) : *assái branc*. (Nadal/Prats, *Hist.*I, p.446; Blasco Ferrer, *Gram.*113, 130, n.76, 180; Pais, *Gram.*93. Per a l'adverbi *mòlt* en el superlatiu, cf. Badia i Margarit, *Gram. hist.*285)

31) «Semblantment al sard, s'introdueix el segon terme d'una comparació amb la preposició *de* [/ *da*] » (Nadal/Prats, *Hist.*I, p.446): *més fort de tu, més bó da tu*. (Blasco Ferrer, *Gram.*110-113; Pais, *Gram.*91. Cf. nuor. *prur forte 'e [=de] tene* «it. *più forte di te*», Pittau, *Gram. Nuor.*71-72)

32) «tal com es fa en noures^[sic], amb iteració de l'adjectiu» (Nadal/Prats, *Hist.* I, p.446): *negre negre* (negríssim), *gròc gròc* (molt groc). (Blasco Ferrer, *Gram.*113; Pais, *Gram.*93. Cf. nuor. *kittho kittho* «it. *prestissimo*», Pittau, *Gram. Nuor.*145)

33) A partir de l'ordinal *sisè*, els ordinals tenen la construcció perifràstica «pròpia del sard» (Nadal/Prats, *Hist.*I, p.446): *lu da sis* (sisè), *lu da vuit* (vuitè). (Blasco Ferrer, *Gram.*134; Pais, *Gram.*97. Cf. nuor. *su 'e unu, sa 'e una* «it. *primo,-a*», *su 'e deke, sa 'e deke* «it. *decimo,-a*», Pittau, *Gram. Nuor.*88)

Referent a la sintaxi :

34) El pronom personal s'anteposa a l'infinitiu a influència sarda : *per mos confesar* (per confesar-nos), *sa'l lligí* (llegir-se'l). («imputable[s] al sardo», Veny, p.254a; Blasco Ferrer, *Gram.*120. Cf. nuor. *Ti proibbo de lu faveddare* «it. *ti proibisco di parlargli*», Pittau, *Gram. Nuor.*148)

35) Inversió de l'auxiliar i el participi en les frases interrogatives : *fèt' l'as?* «esp. ¿lo has hecho?», sard: *fattu l as?*, cf. *l é fèt* «esp. *lo he hecho*», sard: *l appo fattu*. («es muy del gusto del alguerés la anteposición del verbo principal en la interrogación», Kuen, V, p.146; «imputable[s] al sardo», Veny, p.254a; Nadal/Prats, *Hist.*I, p.447; Blasco Ferrer, *Gram.*216. Cf. nuor. *Fattu l'as su travallu?* «it. *hai fatto il lavoro?*», Pittau, *Gram. Nuor.*135)

En el camp del lèxic, la llengua algueresa presenta unes característiques ben peculiars,¹⁵⁾ és a dir, l'arcaisme i el sardisme. Vegem, ara, uns arcaismes i uns

15) Nadal/Prats, *Hist.*I, p.447. També, «El léxico alguerés es sin duda el más peculiar y diferenciado de las distintas variedades geográficas de la lengua catalana.» (Payrató, p. 161a).

sardismes en la llengua algueresa.

36) Per a l'arcaisme en la llengua algueresa :

frumēt <forment, blat>

frumēt <forment,blat>, *DCA*,550a; frument (alg.) <forment>, *DCVB*, VI,70b; frumēt, Blasco Ferrer, *Gram.* 31; <con pronuncia della -t topo_[sic] la nasale, come in val. e bal.>, *ibid.*,51; Payrató, p.161a.

froment (ant.) <forment>, *DCVB*,VI,63b.

Cf. forment (var.) <FRUMENTUM <blat>, *DCVB*,V,988a; forment, froment, *DECLIC*, IV,218a-219b.

llōng <llarg>

gliōng [ʎonk]_[sic] <llong, llarg>, *DCA*,688b; llong [ʎoŋk] (ant.) <llarg>, i <usat encara com a adj, a Alguer>, *DCVB*,VII,48a; Veny, p.254a; Payrató, p.161a; llong (ant.) <llarg>, i <La concurrència de *LLARG* (com he explicat allà) fa que l'ús de *llong* decaigui ja des del començament del S. XV, i més cap a la fi d'aquest, fins a quedar antiquat en tot el territori de la llengua (l'ús a l'Alguer pot no ser més que un reflex de l'italià o el sard: l'alguerès, segons Kuen, *AORBB* VII,65, el pronuncia amb *ó* tancada i fins ultra-tancada, però cal tenir present que allà també es pronuncia amb tancada *pont* i encara més tancada *monja*). N'ha restat solament record (ultra els derivats) en la toponímia, val a dir que allà molt abundós en tot el domini, i més que enlloc en el Nord.>, *DECLIC*,V,247a.

<LÖNGUS <alem. lang>, ^b *REW* 5119,

etc.

37) Per al sardisme en la llengua algueresa, tret de Guarnerio, *Dial.Cat.*357-359, tenim dos reculls: Antoni Ciuffo, <Influències de l'italià y diferents dialectes sards en l'alguerès>, in: *Primer Congrès Internacional de la Llengua Catalana. Barcelona, octubre de 1906*, [Barcelona]:Horta,1908,pp.170-182 i Antoni Grieria, <Els elements sards en el català de l'Alguer>, *Butlletí de dialectologia catalana*, X,1922,pp.133-139, i una revisió d'aquests reculls: Jordi Bruguera, <Sardismes en l'alguerès>, in: id., *Història del lèxic català*, Barcelona: Enciclopèdia Catalana,²1986,pp.81-88. Els nombrosos sardismes són :

babài <oncle>

babài (< sard) <oncle>, *DCA*,118a; babai [baβáĩ] (alg.) <id.>, *DCVB*, II,187b; babay (< sard) <id.>, i <Se diu també als vells en senyal de respecte.>, Ciuffo,p.178; babai (< log., camp. babbái) recull d'A.Ciuffo <id.>, Bruguera,p.82; Payrató, p.161a.

< babbài (sard com.) <it. zio>, Spano, *VSI*,106a; babbài (log., camp.) <it. zio, babbo>, *VLCl*,28b.

Per a -i, cf. *DESI*,368a; Wagner,*Hist.Lautl.*246; *ibid.*,8.

«babbái è voce infantile e vezzeggiativa per 'babbo'», *DESI*,162b.

Cf. babu (sard ant.) «it. babbo» (camp. babbài; log. babbu (< it. babbo)),
GSA,56; *BABBUS «alem. Vater (Lallwort)» (log. babbu; sard^[sic] babai
 «alem. Onkel»), ^b *REW* 857.

casçàr «badallar»

casçàr «badallar», *DCA*,187b; kaská (sard kaskàre) «alem. gähnen»,
 Blasco Ferrer, *Gram.*222; Veny, p.254a; Payrató, p.161a.

< kaskare (log.) «it. sbadigliare», *DESI*,312a; casçàre (log.) «id.», Spano,
VSI,149a; casçai (camp.), casçare (log.) «id.», *VLCI*,44a; cascai (camp.)
 «id.», Lepori, *DISC*,202b.

< casçàre (grec) «alem. den Mund aufmachen», ^b *REW* 1733.

còrru «corn,banya»

còrru (< sard) «corn,banya,bony», *DCA*,261b; corru (alg.) «corn,banya»,
DCVB,III, 606b; Guarnerio,*Dial.Cat.*357;342; corru (< log., camp. córru)
 recull d'A.Griera «banya», Bruguera, p.83; Payrató, p.161a.

< kòrru (log.,camp.) «it. corno», *DESI*,387a-389a; corru «it. corno,asta»,
 Spano, *VSI*,172b-173a; córru (log., camp.) «it. corno», *VLCI*,52a; corru
 (camp.) «it. corno», Lepori, *DISC*,62b-63a.

< CÖRNU «alem. Horn», ^b *REW* 2240.

còta «falca,tascó»

còta «falca,tascó,sobrepellis», *DCA*,264b; cota < log. cotta, Guarnerio,
*Dial.Cat.*358; cota (< log. còtta) recull d'A.Griera «tascó», Bruguera, p.83.

< kòtta (log.) «it. zeppa,bietta»; centr. kòθθa; camp.,sass.,gall. kòttsa,
DESI, 393b-394b; cotta (log.) «it. zeppa,bietta», Spano, *VSI*,174a; cotta
 (log.) «it. zeppa», *VLCI*,52b; cotza (camp.) «it. zeppa», Lepori, *DISC*,
 257b.

èba «egua»

èba (< sard) «egua», *DCA*,369a; ebba, «La b se redoble contra al geni del
 català en les paraules *ebba*, [...]», Ciuffo, p.179; ebba (< log. èbba) recull
 d'A.Griera «egua», Bruguera, p.83; «la presenza in posizione intervoc.
 interna di occlusive sonore non spirantizzate provenienti da imprestiti
 s[ar]d[i], in cui sono presenti consonanti geminate, che vengono realizzate
 quasi sempre come sonore lunghe in algh[erese]» :

s[ar]d[o] "ebba", algh[erese] éba. (Blasco Ferrer, *Gram.*45)

Veny, p.254a.

< èbba (log.(ant.), camp.ant.) «it. cavalla», *DESI*,485a-b. (camp. èywa <
 cat. egua, *DESI*,485a; Wagner,*Hist.Lautl.*138); èbba (log.) «id.», Spano,
VSI,199b; eba, ebba (sard ant.) «id.»; log. èbba; camp. ègua), *GSA*,145;
 ebba (log.) «id.», *VLCI*,62b; egua (camp.) «id.», *VLCI*,63a; ègua
 (camp.) «id.», Lepori, *DISC*,43a. Cf. Wagner,*Hist.Lautl.*268-269.

< ĒQUA <alem. Stute>, ^bREW 2883.

frūa <tot lo produït de la llet xagada>

frūa (< sard) <tot lo produït de la llet xagada : formatge, recuita,etc.>, DCA,551a.

< frúa (log.) <it. latte rappigliato> < *FRUGA; nuor. frúe <id.> < FRUX,-UGE, DES,I,550b. <Le forme dell'interno provano che non dappertutto FRUGE è stato sostituito da *FRUGA, come si dovrebbe desumere dalle indicazioni del REW.>, *ibid.*, endemés, cf. DES,I,549b; frúa (log.) <it. latticino>, VLCl,70b.

Cf. FRUX, -ÛGE <alem. Ertrag> (log. frue, frua <alem. geronnene Milch,SproB,Keim>), ^bREW3546.

linguir <llepar>

linghìr (< sard) <llepar>, DCA,676b; llingir (< camp. lingìri) recull d'A.Griera <llepar>, Bruguera,p.83; Payrató, p.161a.

< lingìri (camp.) <it. leccare>; log. lingère, DES,II,30a; lingiri (sard mer.) <it. leccare, lambire>; log. linghere; sard sept. lingi, Spano, VSI, 300a; línghere, lingiri <it. leccare>, VLCl,104a; lingi ([gi=dʒi]) (camp.) <id.>, Lepori, DISC,136a.

< LĪNGĒRE <alem. lecken>, ^bREW 5066.

murèndu <ase,ruc,burro>

murèndu <ase,ruc,burro>, DCA,740b; Guarnerio, *Dial.Cat.*357;340; molendo <ase, borrich_[sic]>, Ciuffo,p.177; muleddu <ase,guarà>; mulendu <mulat> (< log., camp. múlu [?] recull d'A.Griera [Ciuffo també!], Bruguera,p.83; murèndu, Blasco Ferrer, *Gram.*98;307[?]; Veny, p.254a.

< molenti (sard ant.) <it. asino>; log. molènte; camp. molenti < MOLENS,-ENTIS, GSA,236; molente, molenti <id.>, VLCl,112b; molenti (camp.) <id.>, Lepori, DISC,20b. < múlu (log.,camp.) <it. mulo>, DES, II,136a; mùlu (sard com.) <id.>, Spano, VSI,320a; mulu (camp.) <id.>, Lepori, DISC,154a.

Cf. MÖLĒRE <alem. mahlen> (log. molente <alem. Esel>; camp. molentražu <alem. Eseltreiber>), ^bREW 5642. (< MŪLUS <alem. Maulesel> (log. mulu), ^bREW 5742)

mürru <color de la pell d'un cavall : blanc amb taques negres>

mürru (< sard) <color de la pell d'un cavall : blanc amb taques negres>, DCA,753a.

< múrru (log.,camp.) <it. grigio (colore del cavallo)>, DES,II,141b; murrú (sard com.) <it. cano,canuto,grigio>, Spano, VSI,321a; murrú (sard ant., sard com.) <it. grigio>, GSA,240; murrú (log., camp.) <id.>, VLCl,114a; murrú (camp.) <id.>, Lepori, DISC,114a.

< MŪRĪNUS <alem. mausgrau> (log., camp. murrú <grau>, ^bREW 5760a. (Cf. < *MURNUS, ^aREW 5684a)

raghina «arrel»

raghina (< sard) «arrel», *DCA*,928b; raguina (alg.) «id.», *DCVB*,IX,96a; raguina «id.», Ciuffo,p.177; raguina (< log. raigina) recull d'A.Ciuffo «id.», Bruguera,p.82; Payrató, p.161a.

< raiyina (log. (Macomer, Ploaghe)) «it. radice»; (ar)raiynare (log.) «it. abbarbicare», *DES*,II,333a; raighina (log.) «it. radice», Spano, *VSI*, 357b.

Cf. raiga (sard ant.) «it. palo,siepe»; camp. raiga «it. ramolaccio» (< it. radica), *GSA*,292; raiga, radigi (camp.) «it. radice», *VLCl*,130b.

Cf. arraixini ([x=ʒ]) (camp.) «it. radice» (arraixini, arreixini, arrèxini, arrexini, arraxini), Lepori,*DISC*,186a.

< RADĪCĪNA «alem. Wurzel», ^b *REW* 6995.

sua «truja,porca»

sua (< sard) «truja,porca», *DCA*,1013b; sua (alg.) «truja» < sard sue, *DCVB*,X,42a; sus [?](< log. sùe) recull d'A.Griera «id.», Bruguera,p.84; Payrató, p.161a.

< sùe (log.) «it. scorfa, femmina del cinghiale», *DES*,II,440b; sue (log.) «it. scrofa», Spano,*VSI*,389b; sue (sard ant.) «id.»; log. sùe; nuor. sùghe; sass. sùi, *GSA*,314; sue (log.) «id.», *VLCl*,146a.

< SŪS «alem. Schwein» (log. sue), ^b *REW* 8479. (Cf. ^a *REW* 8479)

tirigugo «bivia. animal de la família de les sargantanes, amb la pell de color gritja i lluent (Chalcides ocellatus)»

tirigügu (< sard) «bivia. Animal de la família de les sargantanes, amb la pell de color gritja i lluent (Chalcides ocellatus)», *DCA*,1039a; tirigugo [tirigügu] (alg.) «aranya», *DCVB*,X,311b; tirigugo (< log., centr. tiligügu «llimac») recull d'A.Griera «aranya», Bruguera,p.84; tirigugo «esp. araña», Payrató, p.161a. Cf. alg. tiringoni,P.E.Guarnerio, «Postille sul lessico sardo (terza serie)», *Romania*, XXXIII,1904,p.61.

< tiliyüyu (Ploaghe,Macomer,Bosa) «nome del 'gongylus ocellatus', geco», *DES*,II,546a; tiligügu (log.) «it. cicigna, rettile», Spano, *VSI*,396b; tiligugu (log.) «Gongylus ocellatus», *VLCl*,149a.

Cf. ^b *REW* 4821, també *DCA*, 1039a,

etc.

L'influx sard es manifesta en tots els àmbits del lèxic alguerès.¹⁶⁾

16) Lluís Payrató escriu : « los numerosísimos sardismos, que se reparten entre todas las esferas del léxico [alguerés]» (*ibid.*).

4. Interferències entre l'alguerès i el sard

En el capítol anterior hem fet referència a les moltes influències sardes en la llengua algueresa : Núm.13) la *d* intervocàlica > *r* ; 14) la *l* intervocàlica > *r* ; 15) la *r* final de síl·laba > *l* ; 16) els aplecs *pl, cl, fl, bl, gl* > *pr, cr, fr, br, gr* ; 18) metatesi regressiva de la *r* en aplecs *br, gr, tr* ; 28) el sufix diminutiu *-edu* ; 31) introducció del segon terme d'una comparació amb la *de / da* ; 32) iteració de l'adjectiu ; 33) construcció perifràstica dels ordinals ; 34) anteposició del pronom personal a l'infinitiu ; 35) inversió de l'auxiliar i el participi en les frases interrogatives; 37) els nombrosos mots d'origen sard.

Per a les influències sardes, P. E. Guarnerio conclogué : «Influenze del sardo. - I. *g'* dal J di RJ - II. *ng'* da NJ, NG', GN - III. *r* da L - IV. *l* da R^c - V. esiti di CL ecc. - VI. metatesi di R - VII. numero maggiore di verbi in *-igare*, e frequenza di quelli in *-i* da *-ère -ëre* - VIII. impf.cong. in *-éssi*, e qualche singola forma flessionale, come *ses tu sei* - IX. elementi lessicali » (Guarnerio, *Dial.Cat.*357).

Si volem parlar de la «llengua sarda», caldrà prou que aclarim aquest concepte. El problema sobre la classificació de la llengua sarda (o les llengües sardes) és molt complex. Quant a la classificació de les llengües sardes, cf. Campus, *Fon.*(1901), pp.3-5^m ; Gino Bottiglioni, « Studi sardi. Rassegna critica e bibliografica (1913-1925) », *Revue de linguistique romane*, II, 1926, pp.208-210 ; Max L.Wagner, «La questione del posto da assegnare al gallurese e al sassarese», *Cultura neolatina*, III, 1943, pp.243-267; Carlo Tagliavini, *Le origini delle lingue neolatine*, Patron:Bologna, 1972, pp.388-393; Blasco Ferrer, *Storia*, pp.196-201; Maurizio Viridis, « Sardo : Aree linguistiche », in: Günter Holtus / Michael Metzeltin / Christian Schmitt (eds.), *Lexikon der Romanistischen Linguistik*, IV, Tübingen:Niemeyer, 1988, pp.897a-913b, i també Wagner, *Ling.Sarda*, 387-404; Maria Teresa Atzori, *Profilo dei dialetti italiani*, 20, Sardegna, Pisa: Pacini, 1982, pp.7-42.

En aquest article, principalment, es tracta : el sasserès, el logudorès (i el nuorès), i el campidanès. Referent a les relacions entre l'alguerès (o el català) i les llengües sardes, hi ha unes observacions : «Alghero ha esercitato pochissima influenza sui dialetti logudoresi circostanti» (Wagner, *Ling.Sarda*, 189); «Spesso il camp[idanese] usa un catalanismo, mentre il log[udorese] preferisce una parola italiana» (*ibid.*, p.190); «Los alrededores de Alguer están casi deshabitados. En las aldeas más próximas, Olmedo, Putigifari y Villanova Monteleone (de las cuales Olmedo es la más fácilmente visitable por hallarse situada en la línea férrea de Sassari), sólo se habla el

17) Pel que es refereix a l'alguerès, extravagantment, G.Campus escriví : «I dialetti[!] della Sardegna si possono distinguere in due gruppi : a) *dialetti sardi propriamente detti* (logudorese o centrale, campidanese o meridionale); - b) *dialetti la cui formazione è dovuta in tutto o in parte a lingue romanze estranee all'isola* (algherese[!], gallurese).» (Campus, *Fon.*3), però, «Questi argomenti basterebbero da soli a farci capire perchè il logudorese ed il campidanese siano più studiati e meglio conosciuti, che non il catalano d'Alghero ed il gallurese.» (*ibid.*, pp.4-5).

dialecto logudorés. / Los habitantes de Alguer se sirven generalmente, en sus relaciones mutuas, del dialecto catalán. También los sardos inmigrados aprenden relativamente pronto el alguerés. El italiano es perfectamente familiar a todos los alguerenses, quienes por otra parte también comprenden y hablan más o menos correctamente el logudorés y el sasarés, dialectos que deben emplear cuando acuden sardos a la ciudad para hacer compras o cuando ellos mismos ejercen sus negocios en Sassari. » (Kuen, V, p.127); «En verdad, no se puede comprobar ninguna influencia del catalán de Alguer sobre los dialectos sardos colindantes; por el contrario, está el catalán de Alguer lleno de sardismos, y la mayoría de sus habitantes hablan también el dialecto logudorés, al paso que los sardos de las cercanías de Alguer no comprenden el catalán. » (Wagner, *Catalán*, 610); «L'influx del català en el sard va irradiar des del sud cap al nord, a partir sobretot de Càller, i no precisament de l'Alguer, com podria semblar. » (Bruquera, p.86); «En general, la presència de mots catalans es dona més aviat a la part meridional de l'illa, i la de mots castellans, a la part septentrional. » (*ibid.*).

Per al catalanisme ¹⁸⁾ de les llengües sardes :

bāska (camp.) «basca»

bāska (camp.) «it. caldo eccessivo», *DES*, I, 183a; bāska (camp.) «basca», Blasco Ferrer, *Storia*, 144; basca (log., camp.) «it. caldo», *VLCl*, 31a; bascas de sa morti (camp.) «it. angoscie della morte», Lepori, *DISC*, 15a.
 < «bāska camp. [...] = cat. *basca* nei due significati 'ansia, fatica' e 'calor forta y feixuga, que dificulta la respiració' (*DCVB* II, 311), mentre in spagn[olo] *basca* ha solo il significato di 'ansia' e sim. [...] », *DES*, I, 183a; basca, *DCVB*, II, 341a-b; *DECLIC*, I, 699b-700a.
 < *VASCĀRE «alem. sich krümmen» (cat. basca «alem. Ohnmacht»; camp. baska «alem. Beengung, große Hitze»; log. ténnera baska de «alem. etwas nicht nötig haben»), ^b *REW* 9162.

kađira (camp., barb., nuor.) «cadira»

kađira (camp., barb., nuor.) «it. sedia»; ađira (Ollolai, Gavoi, Ovodda) «id.», *DES*, I, 259b; kađira (nuor., camp.) «cadira», Blasco Ferrer, *Storia*, 144, 154; «Se la «sedia» si chiama in tutto il Campidano e nelle Barbagie *kađira* = cat. *cadira* », Wagner, *Ling. Sarda*, 195; cadira (camp.) «it. sedia», *VLCl*, 39b; cadira (camp.) «id.», Lepori, *DISC*, 213a.

18) «Bastan estos ejemplos para documentar que, al lado de muchísimas palabras catalanas comunes, el léxico sardo ha acogido no pocas voces de determinado carácter regional, que, por lo general, asoman en los dialectos de la llanura meridional, donde más fuerte fué el influjo catalán, y muy a menudo hasta en un determinado pueblo, donde se han quedado como residuos de un estado lingüístico de otros tiempos.» (M.L. Wagner, «Huellas de dialectalismos regionales catalanes en los dialectos sardos», in: *Studia Philologica. Homenaje ofrecido a Dámaso Alonso por sus amigos y discípulos con ocasión de su 60.º aniversario*, III, Madrid: Gredos, 1963, p.578).

< cadira, *DESI*,259b; cadira, *DCVB*,II,810a-811a < CATHĒDRA; *DECLIC*, II,388a-389a.

carira (alg.) <cadira>, *DCA*,160b; alg. karia < cat. cadira, Blasco Ferrer, *Gram.* 231;308.

Cf. katrèa (Bitti); log. kadrèa < CATHEDRA, *DESI*,259b; < cathēdra (grec) < alem. Stuhl, Sessel, Hüfte> (cat. cadira) , ^b *REW* 1768.

frassāda, fressāda (log., camp.) <flassada>

frassāda, fressāda (log., camp.) <it. coperta fine di lana>, *DESI*,542b; Wagner, *Ling. Sarda*,212; frassāda (camp.) <it. coperta di lana>, Blasco Ferrer, *Storia*,144; fressada (log., camp.) <it. coperta>, *VLCI*,70a; fressada (camp.) <it. coperta fine di lana>, Lepori, *DISC*,61b.

< flassada (cat.), frazada, frezada (esp.); <Il vocabolo era ed è abbastanza diffuso anche in dial. ital.; in Sardegna, ad ogni modo, è spagnolismo o catalanismo>, *DESI*,542b; Wagner, *Ling. Sarda*,212; Bruguera, p.87; frassada (Ribagorça, Alguer) <flassada>, *DCVB*,VI,40b; *DECLIC*,IV,21a-b.

frassāra (alg.) <flassada>, *DCA*,535b.

Cf. frassada, *Tirant lo Blanch*, c.328, *DCVB*, V,910a.

ǧūǧi (camp.) <jutge>; **ǧūǧe, dzūdze** (nuor.) <id.>

ǧú(ǧ)ǧi (camp.) <jutge>; ǧūǧe (Bitti); dzú(d)dze (nuor.) <id.>, *DESI*, 711a; ǧūǧe, -i (nuor., Bitti, camp.) <it. giudice>, Blasco Ferrer, *Storia*,154; Wagner, *Ling. Sarda*, 195; ǧiūǧi (sard mer.) <it. giudice>, Spano, *VSI*,231a; ǧiūǧi (camp.) <id.>, *VLCI*,74a; ǧugi ([dʒudʒi]) (camp.) <id.>, Lepori, *DISC*,110b.

< jutje (cat.), *DESI*,711a; jutge (cat.), Wagner, *Ling. Sarda*,195; Wagner, *Catalán*, 612; Bruguera, p.86; jutge, *DCVB*,VI,807a-b; *DECLIC*,IV,933a-935b.

ǧiūǧia (alg.) <jutge>, *DCA*,667b.

< JÜDEX, -ICE <alem. Richter> (cat. jutge), ^b *REW* 4599.

mōnǧu (camp.) <monjo>; **mōndzu** (log., rar) <id.>;

mōnǧa (camp.); **mōndza** (log.)

mōnǧu (camp.) <it. monaco>; mōndzu (log., rar); mōnǧa (camp.) <it. monacá>; mōndza (log.), *DES*,II,126b; mōnǧa (camp., nuor.) <it. monaca (di religione)>, Blasco Ferrer, *Storia*,155; camp. mōnǧu, log. mōndzu, camp. mōnǧa, log. mōndza, Wagner, *Ling. Sarda*,201; log. monzu; log. sept. mōnza, Spano, *VSI*,318a; mongia (camp.) <it. monaca>, monza (log.) <monaca>, *VLCI*,112b; monju ([-dʒul]) (camp. ant.) <it. monaco>, Lepori, *DISC*,152a.

Cf. mōnǧia (sard mer.) <it. monaca> : <voc[e] sicil[iana]>, Spano, *VSI*, 317b.

< monjo, monja (cat.). <[...] = cat. *monjo, monja*, piuttosto che = sp. *monje, monja*: Corominas, *Dicc.*IV,174, s.v. 'segallo', quantunque anche lo sp. *monje* potesse dare *mōndzu* in log., per adattamento agli altri masch[ile] in -u. Ciò che induce a considerarlo come catalanismo, è il fatto che la voce

è più popolare in camp. che in log., dove si dice oggi per lo più *mònakū*, = ital.», *DES*,II,126b; Wagner, *Ling.Sarda*,201; Bruguera,p.86; monjo, monge, *DCVB*,VII,541a-b; «*monje* S.XII; *monjo* encara que ja es troba en mss. de Llull no està ben comprovat fins prop de 1400. », *DECLIC*,V,773a; «La forma més antiga degué ser *monge*, i *monjo* en resultà per l'assimilació sistemàtica la llei de la qual vaig estudiar i explicar en *LleuresC*,198,208.», *DECLIC*,V,773b.

mòngia (alg.) «monja», *DCA*,742b. «la vocal tònica de *monja* i la de *monjo* és oberta a la major part del territori; però tancada a l'Alguer (Kuen, *AORBB* VII,62)», *DECLIC*,V,773b.

< MÖNĀCHUS «alem. Mönch» (cat. monje), ^b*REW* 5654; < llatí vulgar MONĪCUS, llatí tardà MONĀCHUS «anacoreta,frare», *DECLIC*,V,773a.

tsiminèa (log.sept.) «xemeneia»; *ġiminèra* (camp.) «id.»

tsiminèa (log.sept.); *dziminèra* (Macomer,Mògoro); *ġiminèra* (camp.) «it. cammino_[sic] [i.e.,camino]», *DES*,II,591b; *giminèra* (camp.) «it. camino», *VLCI*,73b; *ziminèa* (log.), *ziminèra* (camp.), *ibid.*,155a; *giminera*, *tziminera*, *ziminera* (camp.) «id.», Lepori,*DISC*,37a.

< *xemeneia* (cat.) «it. camino»; *ximenera* (dialecte cat., cf. Moll, *Suplement cat. al REW*), Blasco Ferrer,*Storia*,145; «il Wagner considera la voce spagnolismo, da chimenea, ma la distribuzione della voce e la presenza in cat. di varianti simili non possono ignorarsi», *ibid.*; «[...] =sen[ese] *cimineia*; piem[ontese] *ċiminèa*, *ċiminèya* (A.Levi,*Le palatali piem.* 75); *ciminera* in molti dial[etti] italiani ; sp[agnolo] *chimenea*, volg[are] *chiminea* », *DES*,II,591b; *ċimenèa*, *ċimenèra*, etc., *DCVB*,X,925b-926a; «En català el mot es presenta en una munió de variants locals. En part hi hagué metàtesi de les vocals *xemineia* > *ximeneia* , forma vulgar molt estesa [...] Alhora això repercutiria damunt la terminació estrangera *-ea* , canviant-ho en *-era* , variant vulgar molt estesa dialectament, [...]», *DECLIC*,IX,497a.

ciminèra (alg.) «xemeneia», *DCA*,1110b.

< francès *cheminée* < llatí tardà *CAMĪNATA*, *DECLIC*,IX,496a,

etc.

5. Conclusió

Hem assajat de mostrar en els capítols anteriors que l'alguerès no és un dialecte, sinó una llengua, tot plegat : 1) la *A* i la *E* es confonen en posició inaccentuada, i el resultat de la seva convergència és una *a* ; 2) la *d* intervocàlica > *r* ; 3) la *l* intervocàlica > *r* ; 4) la *r* final de síl·laba > *l* ; 5) els aplecs *pl*, *cl*, *fl*, *bl*, *gl* > *pr*, *cr*, *fr*, *br*, *gr* ; 6) l'aplec *dr* es pronuncia [r̄] vibrant múltiple ; 7) metàtesi regressiva de la *r* en aplecs *br*, *gr*, *tr* ; 8) el sufix diminutiu *-edu* ; 9) formació perifràstica dels noms

d'arbres ; 10) el superlatiu absolut es forma amb l'adverbi *assái* ; 11) introducció del segon terme d'una comparació amb la *de / da* ; 12) construcció perifràstica dels ordinals ; 13) anteposició del pronom personal a l'infinitiu ; 14) inversió de l'auxiliar i el participi en les frases interrogatives ; 15) els nombrosos mots d'origen sard.

La conclusió més important que cal treure de les dades en aquest article és que l'alguerès es troba situat dins de la lingüística romànica amb total personalitat i autonomia. Esperem que aquest estudi contribueixi a sensibilitzar els romanistes.

A la fi, mostrem les paraules de Josep Sanna i Useri : «Però amb totes les influències, complexivament marginals, sardes i italianes, pel dialecte alguerès tenim d'admitir un petit miracle lingüístic : una família ètnica extremament limitada ha mantengut, per sèculs, la pròpia identitat cultural i, en particular, la pròpia llengua.» (Josep Sanna i Useri, «Prefació», in: id. (amb la col·laboració de Josep Subirats / Emili Pascual), *Diccionari català de l'Alguer*, L'Alguer / Barcelona, 1988, p.14).

Visca la bella Alguer, filla de Catalunya !

Fig.3. La Corona d'Aragó en temps de Ferran I i d'Alfons el Magnànim (Manuel Sanchis Guarner, *Aproximació a la història de la llengua catalana. Creixença i esplendor*, Barcelona:Salvat,1980,p.181)